

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARI
VIII Dizi-Sayı:34

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE
TÜRKİYE-HİNDİSTAN İLİŞKİLERİ
ULUSLARARASI SEMPOZYUMU
BİLDİRİLER

THE PROCEEDINGS BOOK OF THE
INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON
TURKEY AND INDIA:
PAST AND EMERGING TIES

Yayına Hazırlayanlar
Yunus PUSTU-Uğur Cenk Deniz İMAMOĞLU-Aytaç YÜRÜKÇÜ



ANKARA, 2022

Kültürel Mirasın Dijitalleştirilmesi: Hindistan'daki Türk Kültür Varlığı Örneği¹

Meral KOÇAK*-Bülent YILMAZ**

Giriş

Günümüzde teknolojinin hızlı değişimi ile birlikte bilginin korunması, saklanması ve erişimi için yeni yöntemler geliştirilmektedir. Buna bağlı olarak özellikle internet dünyasındaki hızlı değişim ve gelişmeler bilginin aktarımında teknolojik yenilikleri izleme zorunluluğunu doğurmuştur. Bu bağlamdaki en önemli gelişmelerden birisi olan dijitalleştirme bilginin aktarımında çok büyük bir öneme sahip hale gelmiştir. Dijitalleştirme; kısaca belirtmek gerekirse, analog bir materyalin elektronik ortama aktarılma işlemine denir. Bu teknoloji sayesinde somut ve somut olmayan kültürel miras ürünleri dijital ortama aktarılarak, koruma altına alınabilir ve aynı zamanda dünyanın tüm coğrafyalarında yaşayan çok daha fazla kullanıcının hizmetine çevrimiçi olarak hızlı bir şekilde ve “yedi gün yirmi dört saat” süre ile sunulabilir.

Türkler Hindistan coğrafyasını fethettikten sonra bu coğrafyada çok sayıda eser inşa etmişlerdir. Delhi Türk Sultanlığı ve Babür İmparatorluğu döneminde yapılan çok sayıda mimari eser günümüze kadar ulaşmıştır. Hindistan'ın birçok şehir ve kasabasında Türklere ait mimari eserler (camiler, anıt mezarlar, bahçeler, kaleler vb.) bulunmaktadır. Delhi'de bulunan Kutup

* Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Ankara/TÜRKİYE, meralucmaz@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6824-4461
DOI: 10.37879/9789751751003.2022.12

** Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, Ankara/TÜRKİYE, byilmaz963@gmail.com ORCID: 0000-0003-4040-3966

1 Bu çalışma, 2013 yılında Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsüne sunulan Kültürel Mirasın Dijitalleştirilmesi: Hindistan'daki Türk Kültür Varlığı Örneği adlı tez kapsamında hazırlanmıştır (Tez: Meral Uçmaz, Danışman: Prof. Dr. Bülent Yılmaz)

Minare'yi, Kuvvet'ül İslam Camisini ve Agra'da yer alan Taç Mahal'i bu eserlere örnek olarak verebiliriz. Hindistan'da bulunan Türk mimari eserlerinin günümüz teknolojisi kullanılarak kayıt altına alınması bu eserlerin tanınması, gelişmesi ve erişilebilir olması açısından oldukça önemlidir. Hindistan'da bulunan somut Türk kültür mirasının tanınması, korunması, erişilmesi ve gelecek nesillere aktarılması için dijitalleştirme stratejileri ve politikaları geliştirilmeli ve bunlara dayalı olarak projeler uygulanmalıdır.

Bu bildiriye, öncelikle dijitalleştirme ile ilgili kısa bir kavramsal çerçeve çizilecek, daha sonra Hindistan'ın Delhi ve Agra şehirleri ile Fatehpur Sikri ilçesinde yaptığımız alan araştırmasının verileri sunulacak ve değerlendirilecek, bazı sonuç ve öneriler geliştirilecektir.

Yapılan alan çalışmasında elde edilen veriler (fotoğraf, video) dijitalleştirilerek kayıt altına alınmış ve üst verileri (metadata) oluşturulmuştur. Oluşturulan üst veriler için Avrupa Dijital Kütüphanesi-Europeana- standartları temel alınmıştır. Hindistan'daki Türk kültürüne ait öğelerin bu üst verileri Türkiye'de ilk ve tek olma özelliği taşımaktadır.

Dijitalleştirme, Kültürel Mirasın Dijitalleştirilmesi ve Europeana

Genel olarak, kâğıt belge, fotoğraf ya da grafik malzemeler gibi fiziksel ya da analog materyallerin elektronik ortama ya da elektronik ortamda depolanan imajlara dönüştürülmesi işlemi² ya da elektronik sistemlerce algılanamayan yapılandırılmamış formdaki bilginin elektronik ortamca algılanabilecek yapılandırılmış forma çevrilmesi³ biçiminde tanımlanan *dijitalleştirme*, bu ortamda üretilmiş içeriğin hızla artması ile birlikte pek çok kurumun öncelikli gündem maddesi haline gelmiştir. Dijitalleştirme entelektüel veya nesnel değere sahip malzemenin korunması, yüksek erişim talebinin mevcut olduğu durumlarda bilginin yaygınlaştırılması, çok kullanılan koleksiyonların yıpranmasını engellemeye yönelik koruma-onarım-erişim amacıyla gerçekleştirilir⁴. Bu çerçevede evrensel değer taşıyan el yazmaları, görsel-işitsel malzemeler, kütüphane, müze ve arşiv koleksiyonları dijitalleştirme için öncelikle ele alınması gereken kaynaklar arasındadır. İnsanlık tarihinin

2 ARMS, *United Nations Archives And Records Management Section, 2006. Guideline On Records Digitisation*, 2006.

3 O.Y. Rieger, *Preservation in the age of Large-Scale Digitization*, Washington, D.C.: Council On Library And Information Resources, 2008.

4 Bekir Kemal Ataman, "Arşivlerde ve Kütüphanelerde Sayısallaştırma", *Aysel Yontar'a Armağan, Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi*, İstanbul 2004, s. 85-101; Ergün Canan, "Kütüphanelerde Sayısallaştırma Projesinin Planlanması", 2009.

başlangıcından bu yana insanın yaratıcılığı ve toplumlar arası etkileşimler sonucunda ortaya çıkan, gelecek nesillere aktarılması, korunması gereken, somut ve soyut kültürel miras ürünlerinin tümü olarak tanımlanan kültürel mirasın⁵ parçası niteliğindeki kaynakların belirlenmesi ise bir diğer önemli konuyu oluşturmaktadır. Genel olarak kültürel miras ulusal ve uluslararası etkisi, zaman ve tarihsel önemi, yer ve mekânsal değeri, insanlık için önemi, konu ve teması, formu/biçimi, toplumsal değeri ile nitelendirilmektedir⁶. Kültürel miras kapsamındaki malzemelerin korunması ve çoklu erişiminde dijitalleştirme önemli avantajlar sağlamaktadır. Bu kapsamda dijitalleştirme uygulamaları içerik transferi ve yeniden biçimlendirme biçiminde iki yolla gerçekleştirilmektedir. Materyale erişimi kolaylaştırmak ve sık kullanımdan kaynaklanacak tahribatları önlemek amacıyla materyallere teknoloji transferi uygulanabilmektedir⁷.

Genel olarak dijitalleştirme, dijital koruma politikaları ve kültürel mirasın dijitalleştirilmesi konuları son yıllarda Türkiye’de de hem akademik çalışma konuları arasında yer almaya hem de bu konudaki kamu ve özel sektördeki kurumsal uygulamalar artmaya başlamıştır.⁸

Avrupa’da dijitalleştirmenin stratejik olanaklar sunduğu ve etkin bir biçimde izlenmesi gerektiği konusunda genel bir uzlaşma söz konusudur. Dijital-

5 Deren, A.S., “Sanal Ortamda Kültürel Miras Enformasyon Sistemlerinin Kurulması ve Türkiye için Durum Analizi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul 2006.

6 International Advisory Committee, “6th Meeting of the Memory of the World: Final report”. Paris: UNESCO, 2003; N. Oğuz, *Devlet Arşivler Genel Müdürlüğü Arşiv Belgelerinin Sayısallaştırılması*, 2009.

7 Lyall, J. “Developing Education Programs for Library Preservation in Australia”, J.R. Fang ve A. Russeii (yay. haz.). Education and Training For Preservation And Conservation: Papers of an International Seminar On ‘The Teaching of Preservation Management for Librarians, Archivists and Information Scientists’, s. 64-66; Munich: Saur, K.G. 1991; Oğuz, N. agm., 2009.

8 Bu konuda bkz. Tolga Çakmak, *Türkiye’de kültürel bellek kurumlarında dijitalleştirme ve dijital koruma politikaları: Bir model önerisi*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016; Semanur Öztemiz, *Türkiye’de dijitalleştirilen kültürel miras ürünlerine açık erişim: Bir model önerisi*, Hacettepe Üniversitesi, Doktora Tezi, Ankara, 2016. Nilay Cevher, Özgür Külçü, *Türkiye’de ve dünyada bellek kurumlarında kültürel mirasın dijitalleştirilmesi, tanımlanması ve bütünleştirilmesine dönük koşullar*, Hiperlink 2015; Bahattin Yalçınkaya, “Görsel-İşitsel Arşivleme: Felsefe ve İlkeler”, *Bilgi Dünyası*, C 21/S.1, (2020), s.1-13; Mehmet Emin Küçük, Gülten Alır, “Dijital Koruma (Arşivleme) Stratejileri ve Bazı Uygulama Örnekleri”, *Türk Kütüphaneciliği*, C 17/S. 4 (2003), s. 340-356.

talleştirme çabaları, Avrupa'nın ortak kültür mirasını korumak, bu mirasa vatandaşların daha iyi erişimini sağlamak, ilgili alanda eğitim programları oluşturmak ve elektronik içerik endüstrilerini geliştirmek için 'yaşamsal bir etkinlik' olarak algılanmaktadır. Dijitalleştirmenin oynadığı bu kritik rol, Haziran 2000 Feira Avrupa Konseyi'nde Avrupa Birliği Üye Devletleri tarafından e-Avrupa 2002 Eylem Planı içinde tanınmıştır⁹. Avrupa Birliği Komisyonu 2005 yılında altı üye ülkenin girişimleri ile kültürel mirasın korunması ve kültürel mirasa erişim konusunda Avrupa Kütüphanesi'nin kurulması girişimini başlatmıştır. İki yıllık bir çalışmanın sonucunda 2007 yılında "eContentplus Programme" kapsamında ve Avrupa Komisyonu i2010 politikaları çerçevesinde Avrupa Komisyonu tarafından Avrupa Dijital Kütüphane Ağı özgün adıyla desteklenmekte olan Europeana'nın (www.europeana.eu) ilk prototipi ortaya çıkmış, 20 Kasım 2008'de de resmen başlatılmıştır¹⁰.

Avrupa kültürel mirasına tek bir noktadan erişim sağlamak amacı ile oluşturulan Europeana'nın politik vizyonu Avrupa Birliği Konseyi tarafından şu şekilde belirtilmiştir:

"Avrupa'nın dijital kültürel materyalleri (kitaplar, gazeteler, fotoğraflar, filmler ve görsel-işitsel eserler, arşiv belgeleri, müze materyalleri, mimari ve arkeolojik miras vb.) için çevrimiçi ortak çok dilli bir erişim noktası olan Avrupa Dijital Kütüphanesi Europeana'nın oluşturulması üye ülkelerin kültürel mirasını vitrine çıkarmak ve bu mirasa herkesin erişimini sağlamak için mükemmel bir fırsat sağlar. Daha genel olarak, üye ülkelerin kültürel materyallerinin dijitalleştirilmesi ve çevrimiçi erişilebilirliği ve dijital koruma; kültürel mirasa dikkat çekmek, içerik oluşturulmasına ilham vermek ve yeni çevrimiçi hizmetlerin oluşmasını teşvik etmek için gereklidir, bunlar kültüre ve bilgiye demokratik erişime, bilgi toplumunun ve bilgi temelli ekonominin gelişmesine yardım eder¹¹."

Avrupa ülkelerinin kültürel mirasını hem Avrupa ülkelerinin hem de diğer kıta ülkelerinin erişimine açarak kültürel dolaşıma imkân sağlaması ve dolayısıyla bilgi toplumunun gelişmesine katkı vermesi, kaynak aktarılabilmesi için dijitalleştirme eğitimi ve çalışmalarını desteklemesi, bilgi tek-

9 *Pulman XT, İlkeleri El Kitabı* (Halk Kütüphaneleri için Kılavuz), (çev. S. Aslan,), Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi, İstanbul 2004.

10 *Europeana: Think Culture*, 2014.

11 *EUR-Lex*, 2008.

nolojilerinin kültürel miras alanına uygulanmasına öncülük etmesi, kültürel mirasın dijitalleştirilerek koruma altına alınmasını sağlaması ve konuya dikkat çekmesi, her geçen gün artan kaynak ve kullanıcı sayısı ile Europeana dünyada kültürel miras kapsamındaki en büyük ve önemli dijital kütüphanelerden birisidir. Kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarımının sağlanması son derece önemlidir. Avrupa tarihî geçmişine sahip çıkmakta ve projeler geliştirmektedir. Öte yandan Hindistan gibi doğu ülkelerinin de sahip olduğu zengin tarihî mirası teknolojik imkânlardan yararlanarak dijital ortama taşıması gerekmektedir.

Hindistan'da Türk Tarihi

Hindistan coğrafyasında Türklerin tarihi çok eski dönemlere dayanmaktadır. Türklerin beşinci yüzyılda Ak Hunlar'la başlayan hakimiyeti daha sonrasında Sakalar, Kidarite Krallığı, Kuşanlar, Türk Şahileri ile İslamiyet öncesi Hint- Alt kıtasında varlığını sürdürmüştür. İslamiyet sonrası Türk egemenliği ise Gazneliler, Delhi Türk Sultanlığı, Argun ve Tarhan Hanedanlıkları ile uzun yıllar devam etmiştir¹².

Bölgede hakimiyet kuran Moğol İmparatorluğunun dağılmasının ardından kurulan Altın Ordu, İlhanlılar ve Yuan Hanedanlığından sonra bu coğrafyada hüküm süren Babür Devleti (1526-1858), siyasi hakimiyetini, Türk hakimiyet motifleri içinde muhafaza etmeyi başarmıştır. Birinci el kaynaklar incelendiğinde, Babür Devletinin resmî dil olarak Çağatayca'yı kullandığı görülmektedir. Babür Şah hatıratında ve bir fermanında: "Ey Biyana Miri Türk'le kavgaya girme, Türk'ün çevikliği ve kahramanlığı bilinir"¹³ ifadesiyle Türk tanımını sarih olarak herhangi bir ispata gerek duymadan kullanmıştır. Babür Şah'tan sonraki dönemde oğlu Hümayun Türkçe yerine Farsçayı tercih etmiştir. Daha sonraki dönemde de Urduca ve Farsça kullanılmış ve Türkçe sadece saray mensuplarının kendi aralarında kullandığı dil olarak varlığını bir süre daha devam ettirmiştir¹⁴.

12 Veli Uçmaz, *Hint Alt Kıtasında Yaşayan Türk Toplulukları için Tarihîten Günümüze Yapay Üst Kimlik Belirleme Çalışmaları: Mugallar-Karluklar-Türkler*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2021, s. 44.

13 Haydarabad Yazması, s. 226, akt. Hikmet Bayur, *Hindistan Tarihi (2.bsk)*, C 2, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1987, C 2, s. 3.

14 Veli Uçmaz, *age.* s. 55.

Çalışmamız kapsamına giren Babür Dönemi ile ilgili literatürde azımsanmayacak kadar çok yayın yapılmıştır. Türkiye dışı yayınların çoğunlukta olduğu çalışmalar özellikle Amerikalılar ve Avrupalı tarihçiler tarafından yapılmıştır. Babür İmparatorluğunun kurucusu Babür'ün kendi kaleme aldığı *Babürname* ve daha sonrasında hüküm süren padişahlardan Hümayun'un *Hümayunname* adlı eseri döneme ışık tutan birinci el kaynaklardır. Bu kaynakların yanı sıra bu konuda araştırma yapan isimlerden Niccolo Manucci'nin, 1826 yılında "History of the Mogul dynasty in India", Sir Hunter William Wilson'un "10th The Mughal Dynasty, 1526-1761", William Irvine'in 1922 yılında yazdığı "Later Mughals" adlı eserlerinde dönemin siyasi ve kültürel ortamıyla ilgili ayrıntılı bilgiler edinmek mümkündür. Ayrıca Osmanlı, Safevi ve Babür siyasi, askerî ve tarihî ilişkilerini inceleyen kaynaklar da mevcuttur. Douglas Streusand tarafından yazılan *Islamic Gunpowder Empires: Ottomans, Safavids, and Mughals (Essays in World History)*, Stephen Dale'in kaleme aldığı *The Muslim Empires of the Ottomans, Safavids, and Mughals* ve Annemarie Schimmel'in yazdığı *The Empire of the Great Mughals: History, Art and Culture* adlı kitaplarda; dönemin üç büyük İslam İmparatorluğu olan Osmanlı, Safevi ve Babür'ün birbirleriyle ilişkilerini ayrıntılı bir şekilde inceleyerek dönemin siyasi ve kültürel bağlarının ne denli olduğunu göstermesi açısından oldukça önemlidir. Tarih yazıcılığımızda da Babür dönemi ile ilgili bazı çalışmalar mevcuttur. Bu bağlamda Prof.Dr. Yusuf Hikmet Bayur'un yaptığı geniş kapsamlı "Hindistan Tarihi" adlı üç ciltlik çalışması önemli bir yere sahiptir. Ayrıca Salim Cöhçe, İnci Macun, Enver Konukçu, Erdoğan Merçil, Halis Bıyıktaş, Fikret Türkmen, Azmi Özcan, S. Yağmur Gömeç, Neslihan Durak, Hilal Şahin gibi akademisyenlerin çalışmaları da mevcuttur. Son dönemlerde de Hint-Alt kıtası hakkında epey çalışma yapılmaktadır.

Günümüzde Hindistan'da Yaşayan Türk Toplulukları

Hindistan'ın birçok eyaletinde Türk toplulukları yaşamaktadır. 2011 yılında yapılan alan çalışmasında edinilen bilgiler nezdinde, toplulukların sayılarının 10 milyon civarında olduğunu söyleyebiliriz. Bu Türk toplulukları kültürlerini koruyarak günümüzde de varlıklarını sürdürmektedir.

Hindistan'da yaşayan Türklerin büyük çoğunluğu Urduca konuşmaktadır. Urduca'nın yanı sıra Hindistan'ın resmî dili olan Hintçeyi, ayrıca buldukları bölgelerde konuşulan bölgesel dilleri de konuşmaktadır.

Hindistan'da yaşayan Türklerin bir kısmı Gazneli Mahmud'un Hint Seferleri sırasında, diğer bir kısmı ise Delhi Türk Sultanlığı ve Babür Devleti zamanında Hint coğrafyasına gidip yerleşmişlerdir. Ayrıca, daha önce, V. yüzyılda Hindistan'a giden Akhunların soyundan gelen çok sayıda Türk de Hindistan'da yaşamaktadır.

Hindistan'da Bulunan Türk Mimari Eserleri

Hindistan'a X. yüzyılın sonlarında yerleşmeye başlayan Türkler, Hindistan mimari anlayışına birçok yenilik getirmiştir. Türk-İslam sanatı ilk zamanlarda İran mimarisinin etkisi altında iken daha sonraki yıllarda geleneksel Hint mimarisinden etkilenmiştir. Günümüzde ayrı devlet halinde varlığını sürdüren Afganistan, Pakistan, Bangladeş ve Hindistan'ı içine alan Babür Devleti coğrafyasında karşımıza çıkan Türk mimarisinde yaşanan en önemli gelişmeler Babür Devleti dönemi ve Babür öncesi Delhi Türk Sultanlığı döneminde olmuştur. Babür Devleti döneminde özellikle Ekber Şah ve torunu Şah Cihan dönemleri çok önemlidir. Ekber Şah'ın yaptırdığı, Orta Asya Türk mimarisinin gelişmiş örnekleri olan eserlerin yanı sıra ihtişamlı, büyük ölçekli eserlerin büyük bir kısmı ise Şah Cihan tarafından yaptırılmıştır. Özellikle bu iki Padişah zamanında çok sayıda saray, kale, medrese, su depoları ve kuyular yaptırılmıştır. Ekber Şah ve Şah Cihan'dan sonra Evrengzib de mimariye çok sayıda katkı sağlamıştır¹⁵.

Dünya, Türk ve İslam sanatının ve mimarisinin gelişimde şüphesiz Babür dönemi çok önemli bir yere sahiptir. Babür dönemi sanatıyla ilgili birçok çalışma bulunmaktadır. Bölge ya da dönem olarak ayrımları yapılan kaynakların yanı sıra bir bütün olarak da Babür'ün yayıldığı bütün coğrafyayı ele alan kaynaklar mevcuttur. Bu kaynakların başlıcaları; Thomas Farrell'in 1978 yılında yazdığı *Mughal Architecture II. Art of South Asia*, Elizabeth Schotten Merklinger'in 1981'de yazdığı *Indian Islamic Architecture (Central Asian Studies)* kitabı ile 2005'te kaleme aldığı *Sultanate Architecture of Pre-Mughal India*, Ebba Koch'un 1991 tarihli *Mughal Architecture: An Outline of Its History and Development, 1526-1858* ve 2001 tarihli *Mughal Art and Imperial Ideology* eserlerinin yanı sıra Catherine B. Asher'in 1992'de çıkardığı *Architecture of Mughal India* (The New Cambridge History of India, Vol. 1.4),

15 İnci Macun, "Hindistan'da Türk-Müslüman Mimari ve Resim Sanatı", *Türkler*, H.C. Güzel, K. Çiçek, S. Koca, ed, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, C 8, s. 881; Enver Konukçu, "Bâbürlülük "Hindistan'daki Temürlülük", *Genel Türk Tarihi*, ed. Hasan Celal Güzel, K. Çiçek, S. Koca, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, C 5, S. 407; *Hint-Türk Mimarisi*, 2011, s. 4, 12.

Amir Ansari'nin 2010 yılında yayınladığı *A Complete Book on Mughal Architecture History* ve en son olarak da Sharmin Khan'ın 2016'da kaleme aldığı *History of Islamic Architecture: Delhi Sultanate, Mughal and Provincial Period* isimli kitaplar dönemin sanatına ışık tutan önemli kaynaklardır. Babür İmparatorluğu dönemi ile ilgili iki doktora tezine de rastlanmıştır. Bunlardan biri Seyfullah Palalı tarafından yazılan Delhi'deki Babürlü Türbeleri konu edilirken, bir diğer çalışma da Fadime Özler tarafından 2018 yılında yapılan Delhi ve Agra'daki Babürlü türbelerinde mimari süsleme (1557-1658) konulu çalışmadır.

Bulgular: Hindistan'da Bulunan Türk Mimari Eserlerine ve Türk Topuluklarına Ait Kültürel Unsurların Üst Veri Kayıtları

Çalışmamızın bu bölümünde; Hindistan'daki Türk Mimari eserleri ile bu bölgede günümüzde varlığını devam ettiren Türklere ait kültürel öğelerin üst veri (metadata) kayıtlarından örnekler yer almaktadır. Bu üst veriler (fotoğraf, video), bu çalışma çerçevesinde, Europeana standartları temel alınarak oluşturulmuş ve dijital ortama aktarıma uygun hale getirilmiştir.



Örnek 1: Taç Mahal

Yaratıcı: Koçak, Meral

Tarih: [2011]; 2011

Coğrafi kapsam: Delhi

Kaynak türü: Fotoğraf

Konu: Delhi, Hindistan, Archaeological Survey of India Collections, Türk Arkeolojisi, Tac Mahal, Güney Asya, Tarih

İlişki: Asya, Türk Koleksiyonu

Tanım: Tac Mahal, Babür Devleti'nin dördüncü hükümdarı olan Şah Cihan'ın eşi Mümtaz Mahal için yaptırdığı anıt bir mezardır.

Veri Sağlayıcı: Koçak, Meral

Kaynak: Koçak, Meral

Telif Hakkı: Copyright © Meral Koçak

Format: Jpeg

Üst veri kaydı:

<dc:title>Agra, Tac Mahal</dc:title>

<dc:description> “Tac Mahal, Babür Devleti'nin dördüncü hükümdarı olan Şah Cihan'ın eşi Mümtaz Mahal için yaptırdığı anıt bir mezardır.”</dc:description>

<dcterms:provenance>Koçak, Meral</dcterms:provenance>

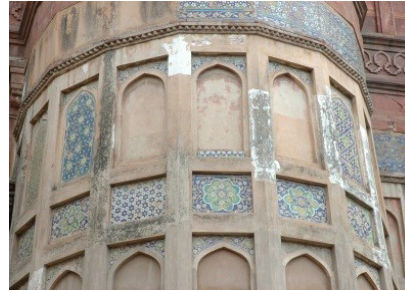
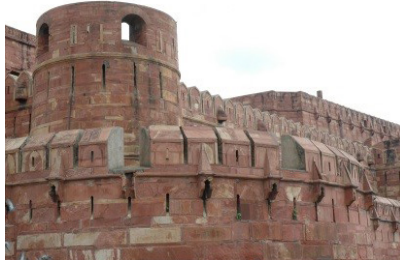
<dc:type>Photograph</dc:type>

<dc:rights>Meral Koçak</dc:rights>

<dc:date>2011</dc:date>



Örnek 2. Agra Kalesi (Kızıl Kale)



Yaratıcı: Koçak, Meral

Tarih: [2011]; 2011

Coğrafi kapsam: Delhi

Kaynak türü: Fotoğraf

Konu: Agra, Hindistan, Archaeological Survey of India Collections, Türk Arkeolojisi, Kızıl Kale (Agra Kalesi), Güney Asya, Tarih

İlişki: Asya, Türk Koleksiyonu

Tanım: Ekber Şah, 1558 yılında Agra'ya gelerek burayı başkent yapmıştır. Başkent'in yönetim yeri de Kızıl Kale içindeki Hükümdarlık Sarayları olmuştur. Agra Kalesi, Ekber Şah'dan önce tuğladan yapılmıştı ve kalıntı halindeydi. Ekber Şah, Racaistan'dan getirdiği kırmızı kum taşı ile Kaleyi yeniden yaptırmış ve Kale bugünkü haline kavuşmuştur. Kırmızı kum taşından yapılan kale, renginden dolayı Kızıl Kale olarak da adlandırılmaktadır.

Veri Sağlayıcı: Koçak, Meral

Kaynak: Koçak, Meral

Telif Hakkı: Copyright © Meral Koçak

Format: Jpeg

Üst veri kaydı:

<dc:title>Agra, Kızıl Kale</dc:title>

<dc:description> “Ekber Şah, 1558 yılında Agra'ya gelerek burayı başkent yapmıştır. Başkent'in yönetim yeri de Kızıl Kale içindeki Hükümdarlık Sarayları olmuştur. Agra Kalesi, Ekber Şah'dan önce tuğladan yapılmıştı ve kalıntı halindeydi. Ekber Şah, Racaistan'dan getirdiği kırmızı kum taşı ile Kaleyi yeniden yaptırmış ve Kale bugünkü haline kavuşmuştur. Kırmızı kum taşından yapılan kale, renginden dolayı Kızıl Kale olarak da adlandırılmaktadır.”</dc:description>

<dcterms:provenance> Koçak, Meral</dcterms:provenance>

<dc:type>Photograph</dc:type>

<dc:rights>Meral Koçak </dc:rights>

<dc:date>2011</dc:date>



Örnek 3: Hindistan'da Yaşayan Türkler

Yaratıcı: Uçmaz, Koçak

Tarih: [2011]; 2011(Kayıt)

Coğrafi kapsam: Hindistan

Kaynak türü: Hareketli görüntü (Video)

Konu: Hindistan, Hindistanlı Türkler

Tanım: Hindistan'da yaşayan Türklerden görüntüler.

Veri Sağlayıcı: Koçak, Meral

Kaynak: Koçak, Meral

Telif Hakkı: Copyright © Meral Koçak

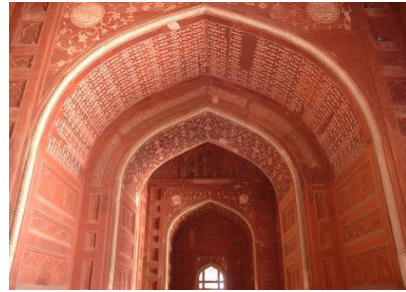
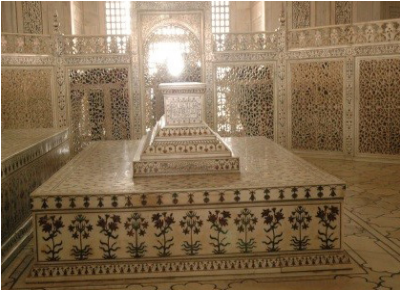
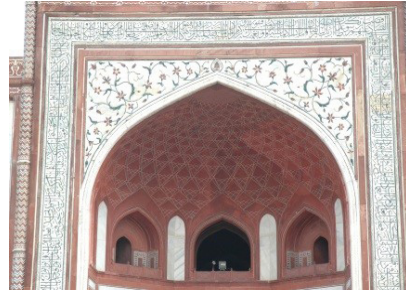
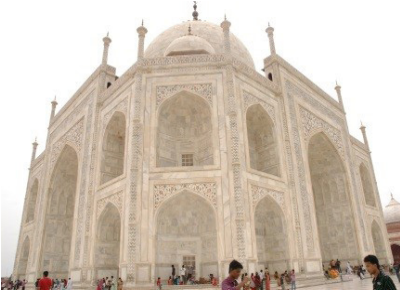
Format: Video/mp4; 2 dakika, renkli, sessiz

Üst veri kaydı:

<dc:title> Hindistan'da Yaşayan Türkler</dc:title>

<dc:description> "Hindistan'da yaşayan Türklerden görüntüler."</dc:-description>

<dcterms:provenance>Meral Koçak</dcterms:provenance>



<dc:type>Video</dc:type>

<dc:rights>Meral Koçak</dc:rights>

<dc:date>2011</dc:date>



Örnek 4. Muradabad Şehir Merkezinde Yapılan Röportaj

Yaratıcı: Koçak, Meral

Tarih: [2011]; 2011(Kayıt)

Coğrafi kapsam: Hindistan, Muradabad Şehir Merkezi

Kaynak türü: Hareketli görüntü (Video)

Konu: Hindistan, Hindistanlı Türkler, Tarih, Halaciler, Tuğluklar, Babürlüler

Tanım: Muradabad şehir merkezinde yaşayan Türkler Koca Türkleridir. Burada yaşayan Türklerin soyu, Gazneli Mahmud'un askerlerine dayanmaktadır.

Veri Sağlayıcı: Koçak, Meral

Kaynak: Koçak, Meral

Telif Hakkı: Copyright © Meral Koçak

Format: Video/mp4; 3 dakika, renkli, röportaj, alt yazılı

Dil: Urduca; Alt yazı: Türkçe

Üst veri kaydı:

<dc:title>Muradabad Şehir Merkezinde Yapılan Röportaj </dc:title>

<dc:description>“Muradabad şehir merkezinde yaşayan Türkler Koca Türkleridir. Burada yaşayan Türklerin soyu, Gazneli Mahmud’un askerlerine dayanmaktadır.”</dc:description>

<dcterms:provenance>Meral Koçak</dcterms:provenance>

<dc:type>Video</dc:type>

<dc:rights>Meral Koçak</dc:rights>

<dc:date>2011</dc:date>

Belirtildiği üzere, yukarıda sıralanan ve araştırmamız kapsamında tarafımızdan elde edilen Hindistan'daki Türk kültürel mirası ile ilgili her biri farklı materyal türüne ait üst veri kayıtları, çalışmada toplanan kayıtlardan bazı örneklerdir. Araştırmada elde edilen tüm kayıtlar Avrupa Dijital Kütüphanesi Europeana'nın uluslararası standartlarına (Dublin Core) uygun olarak kimliklenmiş (tanımlanmış) olup, Europeana'ya aktarılabilir durumdadır. Bunun için yapılması gereken, Türkiye'deki uygun bir kurumsal yapı (kütüphane, arşiv, müze, akademik birim vb.) üzerinden bu süreci gerçekleştirmektir.

Değerlendirme ve Sonuç

Kültürel mirasın dijital ortama aktarılması için yapılan dijitalleştirme çalışmaları son yıllarda artış göstermekle beraber istenilen düzeyde değildir. Araştırma bazında incelenen kurum ve kuruluşlardan elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde; ülkemizde yapılan dijitalleştirme projelerinin dünyada yapılan çalışmaların çok gerisinde olduğunu söyleyebiliriz. Türk kültürü, Türk tarihi, Türk sanatı ve Türk halkbilimi alanında çalışmalar yürüten kurum ve kuruluşların dijitalleştirme çabaları çok az fakat umut vericidir. Birçok kurum, devlet desteğiyle koleksiyonlarını dijital ortama aktarmak için çalışmalar yürütmektedir. Başta Kültür ve Turizm Bakanlığı, Devlet Arşivleri Başkanlığı ve Milli Kütüphane olmak üzere TRT, Süleymaniye Kütüphanesi, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, TBMM, IRCICA, İSAM, yazma eser bulunduran halk kütüphaneleri ile bazı üniversitelerde yapılan dijitalleştirme projeleri önemli gelişmeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kurumların yanı sıra VEKAM, Türk Kültür Vakfı gibi vakıflarda dijitalleştirme projeleri yürütmektedirler.

Hindistan'daki Türk kültürel mirası ile ilgili olarak yapılacak dijitalleştirmenin, kültürel aktarım işlevinin yanı sıra çeşitli çalışmalarda¹⁶ kuramsal olarak belirtilen noktalar çerçevesinde söyleyecek olursak aşağıda sıralanan başka önemli kazanımları da olacaktır. Bunlar;

Erişimin iyileştirilmesi: Konu ile ilgilenen araştırmacı ve diğer kullanıcılar, dijitalleştirme sayesinde, internetin var olduğu her ortamda Hindistan'daki Türk kültür mirası ürünlerle ilgili bilgiye istediği zaman evinden, ofisinden vs. internet ortamından erişebilir. Bunun yanı sıra talep edilen bir bilgiye aynı anda birden fazla kullanıcı ulaşabilir.

Araştırmalara yardımcı olmak: Hindistan'daki Türk kültürel mirası ürünlerinin dijitalleştirilmiş metinlerine metin içi arama özelliği kazandırılarak, araştırmacıya sadece aradığı bilgilere erişim olanağı sağlanır. Örneğin, Hindistan'daki Türk kültürel mirası içinde özel bir konuda araştırma yapan bir araştırmacı, bu konuda var olan tüm bilgiyi gezinmek zorunda kalmadan, hızlı bir şekilde ilgilendiği bölüme erişebilir.

Eserlerin korunması, nadir ve tek nüsha eserlere erişimin sağlanması: Sınırlı erişimin söz konusu olduğu Hindistan'daki Türk kültürel mirası ile ilgili bazı

16 National Library, 2012; Lee, 2001, s. 4-6; Arms, 2001, ss. 4-9; Dijitalleştirme Eğitimi, 2012.

nadir veya tek kopya eserler, elden ele dolaştırılarak zarar görebilir ve bir zaman sonra kullanılamaz hale gelebilir. Bu yüzden bu değerli kaynaklar dijitalleştirilmektedir. Bu hizmetteki bir diğer amaç; dünyanın herhangi bir yerinden bu eserleri bilgisayar ekranı aracılığıyla da olsa görüntüleyebilmektir. Nadir ve tek nüsha kaynakların aslının zarar gördüğü ya da kullanılmadığı durumlarla karşılaşıldığında, bilginin kaybolmaması açısından da Hindistan'daki Türk kültürel mirasının dijitalleştirilmesi önem kazanmaktadır.

Uzun vadede dijitalleştirilmenin kârlı olması: Bilgi merkezleri, özellikle kütüphaneler ve arşivler Hindistan'daki Türk kültürel mirası ile ilgili koleksiyonlarında bulundurdıkları kaynakları dijitalleştirerek uzun vadede ekonomik olarak da kârlı çıkabilirler.

Dijitalleştirme Hindistan'daki Türk kültürel mirasına ilişkin görsel koleksiyon için de daha iyi tarama ve erişim olanakları sunar ve ayrıca gelişmiş indeksleme teknikleri kullanılarak, orijinal çalışmaların daha iyi kavranmasını sağlar.

Dijital çağ, bilgiye ulaşmada bize çok fazla olanak sağlar. Dijital medya sayesinde daha fazla görüp, daha fazla bilgi sahibi oluruz. Dijitalleştirme, uygun donanım eksikliği veya bozulma nedeniyle ileride erişimin imkânsızlaşacağı kaynaklara ulaşmamızı sağlar. Dijitalleştirme olmadan arşiv belgelerine, arşive gitme gereksinimi duymadan erişmek mümkün değildir. Yine aynı şekilde, müze sergilerinin dijital görüntüleri kullanıcıların o müzeye gidip bütün koleksiyonu görüp görmeme konusunda karar vermelerini sağlar. Kütüphaneler, kitapları tarayarak bunları bilgisayar üzerinden kütüphane okuma odalarında kullanıcılara sunabilirler¹⁷. Dijital teknoloji araçları ile yeni şeyler üretmek istediğimizde bunu daha kolay ve daha hızlı yaparız. Dijitalleştirme projeleri yapmak ve desteklemek, bilgi toplumu olma yolunda atılacak en önemli adımlardan biridir. Burada sıralanan tüm yararlar Hindistan'daki Türk kültürel mirası için de geçerlidir.

Dijitalleştirme sayesinde, Hindistan'da yaşayan Türklerin bugüne kadar koruyarak yaşattığı, yüzyıllarca kaybolmamış mimari eserler, örf, anane, gelenek ve görenekler gibi kültürel mirasının, Türk kültürel mirası ile aynı çatı altında birleşerek gelecek nesillere aktarılması mümkün olacaktır. Bu aktarım sayesinde bir toplumu oluşturan en önemli unsurlardan olan kültür mirası, uzun yıllar güvenli bir şekilde ve kolaylıkla erişilebilir olacak ve bu iki

17 (Dijitalleştirme Eğitimi, 2012).

benzer kültür arasında adeta kopmayacak bir bağ kurulmuş olacaktır. Hindistan'da yapılan alan çalışmasında, Hindistan'da bulunan Türk mimari eserler görüntülenerek kayıt altına alınmıştır. Bunun yanı sıra Türklerin yaşadıkları evlerde Anadolu'da görmeye alışık olduğumuz birçok kültürel motife rastlamak mümkün olmuştur. Baş üzerinde taşınan tepsiler, çeyiz sandıkları, küçük çocuklar için yapılan beşikler, el işleri, eşten dosttan gelen hediye tepsilerin raflara dizimi vb. birçok unsur burada yaşayan Türklerle ortak kültüre sahip olduğumuzu göstermektedir. Bu kültürel unsurlar görüntülenerek kayıt altına alınmıştır. Bu çalışma sayesinde; Hindistan'da bulunan Türk kültürünü oluşturan materyallerin üst veri alanları oluşturularak bu materyallere erişim, olanaklı hale getirilmiştir.

Kurum ve kuruluşlarda yapılan dijitalleştirme projelerinde; her kurum kendi standardını oluşturmaktadır. Bu sebeple merkezi bir sistem kurularak standartlar belirlenerek uluslararası bir model geliştirmek gerekmektedir. Kurumların ihtiyaçları çerçevesinde planlar yapılmalı ve standartlaşmaya gidilmelidir. Bu sayede Hindistan'daki Türk kültürel mirası ve tarihinin tanınması, yaygınlaşması ve aktarılması da mümkün olacaktır. Bu bağlamda, sadece Hindistan'daki Türk kültürel mirası ile ilgili olarak değil ama aynı zamanda genel olarak Türkoloji alanındaki orijinal çalışmaların, internet ağı yardımıyla yayımlanması kültürümüzün merak edilen görsel, yazılı ve işitsel öğelerine ulaşılmasına olanak sağlayacaktır. Her şeyden öte, Hindistan'daki Türk kültürel mirası ile ilgili dijitalleştirme çalışmaları hem tarihsel bağlamda hem de günümüz özelinde Hindistan'daki Türk varlığına ilişkin tüm dünyada ciddi bir farkındalık yaratacaktır.

Bu çalışmayla kültürel mirasın dijitalleştirilmesi projelerine ve Hindistan Türk tarihi ile Türk kültürü çalışmalarına ışık tutulması, farkındalık yaratılması hedeflenmiştir. Belirlenebilecek bir diğer hedef ise, bu çalışma ile elde edilen Hindistan'daki Türk kültür mirasına ilişkin olarak oluşturulan üst veriler ve görsel dijital malzemenin Avrupa Dijital Kütüphanesi Europeana üzerinden de erişime açık hale getirilmesidir. Bunun için uygun bir kurumsal yapının varlığı zorunlu görünmektedir. Bu kurumun Türk Tarih Kurumu olması da güçlü bir seçenek olarak düşünülmelidir.

Bu çalışmaya bağlı olarak bizim çalışma sınırlılığımızdan dolayı gideemediğimiz bölgelerdeki Türk kültürüne ilişkin diğer önemli ürünler de incelenip başka bilimsel çalışmalarla değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

ARMS: United Nations Archives And Records Management Section, 2006. Guideline On Records Digitisation. 09/02/2014/ <http://archives.un.org/unarms/en/unrecordsmgmt/unrecordsresources/guideline%20on%20records%20digitisation.htm>.

Ataman, Bekir Kemal, "Arşivlerde ve Kütüphanelerde Sayısallaştırma", *Aysel Yontar'a Armağan, Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi*, İstanbul 2004, s. 85-101.

Bayur, Hikmet, *Hindistan Tarihi* (2.bsk), C 2. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1987.

Cevher, Nilay, Külcü, Özgür, *Türkiye'de ve dünyada bellek kurumlarında kültürel mirasın dijitalleştirilmesi, tanımlanması ve bütünleştirilmesine dönük koşullar*, Hiperlink 2015.

Deren, A. S., *Sanal Ortamda Kültürel Miras Enformasyon Sistemlerinin Kurulması ve Türkiye için Durum Analizi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul 2006.

Dijitalleştirme ve Dijital İçerik Yönetimi Eğitimi. 04/01/2014. <http://dijitalegitim.hacettepevakfi.org/mod/lesson/view.php>.

Ergün, Canan. "Kütüphanelerde Sayısallaştırma Projesinin Planlanması", 2009. 17/02/2014/ http://www.ku.edu.tr/ku/images/skl/kutuphanelerde_sayis.pdf.

Europeana: Think Culture. 2012. 09/02/2014/ [Http://www.Europeana.Eu](http://www.Europeana.Eu).

EUR-Lex: Access To European Union Law. 2008. 05/02/2014/ <http://eur-lex.europa.eu/lexuriserv/lexuriserv.do?uri=celex:52008x-g1213%2804%29:en:not>.

Çakmak, Tolga. *Türkiye'de kültürel bellek kurumlarında dijitalleştirme ve dijital koruma politikaları: Bir model önerisi*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.

Hint-Türk Mimarisi, *Hindistan'a Bakış Dergisi*, Hindistan Büyükelçiliği Yayınları, Ankara 2011.

International Advisory Committee. 2003. "6th Meeting of the Memory of the World: Final report", Paris: UNESCO.

Konukçu, Enver. Bâbürlülür “Hindistan’daki Temürlülür”, *Türkler*, ed. Hasan Celal Güzel, K. Çiçek, S. Koca, C 8, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.

_____, Bâbürlülür “Hindistan’daki Temürlülür”, ed. Hasan Celal Güzel, K. Çiçek, S. Koca, C 5, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

Küçük, Mehmet Emin, Alır, Gülten, “Dijital Koruma (Arşivleme) Stratejileri ve Bazı Uygulama Örnekleri”, *Türk Kütüphaneciliği*, C 17/S. 4 (2003), s. 340-356.

Lyall, J. “Developing Education Programs for Library Preservation in Australia”, J.R. Fang Ve A. Russeii (Yay. Haz.). Education and Training For Preservation And Conservation: Papers of an International Seminar On ‘The Teaching of Preservation Management for Librarians, Archivists and Information Scientists’, K.G. Saur, Munich 1991, s. 64-66.

Macun, İnci, “Hindistan’da Türk-Müslüman Mimari ve Resim Sanatı”, *Türkler*, H.C. Güzel, K. Çiçek, S. Koca, ed. C 8, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.

Macun, İnci, “Hindistan’da Türk-Müslüman Mimari ve Resim Sanatı”, *Genel Türk Tarihi*, H.C. Güzel, K. Çiçek, S. Koca, ed. C 5. Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

Merçil, Erdoğan, *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000.

Oğuz, N., *Devlet Arşivler Genel Müdürlüğü Arşiv Belgelerinin Sayısallaştırılması*, 2009.01/02/2014. http://www.oguz.gen.tr/wpcontent/uploads/2011/01/BSI_noguz_2009.pdf

Öztemiz, Semanur, *Türkiye’de dijitalleştirilen kültürel miras ürünlerine açık erişim: Bir model önerisi*. Hacettepe Üniversitesi, Doktora Tezi, Ankara 2016.

Pulman XT. 2004. Pulman *İlkeleri El Kitabı* (Halk Kütüphaneleri için Kılavuz), (S. Aslan, çev.), Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi, İstanbul 2008.

Rieger, O. Y. *Preservation in the age of Large-Scale Digitization*, Washington, D.C.: Council On Library And Information Resources. 19/04/2012/ <http://www.clir.org/pubs/reports/pub141/pub141.pdf> .

Uçmaz, Veli. *Hint Alt Kıtasında Yaşayan Türk Toplulukları İçin Tarihten Günümüze Yapay Üst Kimlik Belirleme Çalışmaları: Mugallar-Karluklar-Türkler*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, 2021.

Yalçinkaya, Bahattin, “Görsel-İşitsel Arşivleme: Felsefe ve İlkeler”, *Bilgi Dünyası*, C 21/S.1, (2020), s.1-13.